

КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИРІШЕННЯ СІМЕЙНИХ СПОРІВ

CLASSIFICATION AND SPECIAL FEATURES OF FAMILY DISPUTES

Стаття присвячена визначенню класифікації сімейних спорів та особливостей їх вирішення.

У статті запропоновано авторську класифікацію сімейних спорів, а також за результатами синтезу теоретичних та емпіричних знань автора, отриманих під час здійснення представництва інтересів учасників сімейних правовідносин, визначено особливості вирішення сімейних спорів у судах України.

Наведено наукові класифікації сімейних спорів, аргументовано необхідність віднесення до сімейних спорів спори щодо поділу майна набутого членами сім'ї та про відшкодування шкоди завданої одним із батьків іншому, який ухиляється від виконання рішення органу опіки та піклування або договору.

Доведено необхідність удосконалення законодавства, що регламентує процедуру вирішення сімейних спорів, шляхом запровадження обов'язкової участі органу опіки та піклування у таких справах, а також законодавчого врегулювання питання підтвердження статусу «члена сім'ї» по відношенню до осіб, які не мають загальноприйнятого споріднення. Автором акцентовано, що зміни законодавства сприятимуть розгляду сімейних спорів судами, сприятиме позитивному вирішенню спірних питань між членами сім'ї, зокрема, в частині доказування обставин справи.

У статті підтримано існуючу наукову думку про майбутні позитивні зміни участі прокурора в справах про усиновлення дітей громадянами України та іноземцями, що буде наслідком покращення в частині забезпечення найкращих інтересів дитини.

Визначено практичні підвалини вирішення сімейних спорів, сформульовано проблемні та позитивні тенденції їх вирішення у практичному аспекті.

Автором виокремлено окремі позитивні приклади розгляду сімейних спорів з урахуванням динамічних змін законодавства.

Ключові слова: сімейні спори, шлюб, орган опіки та піклування, сімейні правовідносини, сімейне законодавство.

The article is dedicated to determination of classification of family disputes and special features of their settlement.

In the article there is proposed the author's classification of family disputes, and according to the results of synthesis of the theoretical and empirical knowledge of the author that was got during representation of interests of participants of family legal relations there were determined special features of settlement of family disputes in courts of Ukraine.

There were presented scientific classifications of family disputes, there was reasoned the necessity of inclusion to family disputes of disputes concerning division of the property that was acquired by members of a family and concerning indemnification of damage that was caused by one parent to another, who is evading fulfilment of a decision of the authority of custodianship and guardianship or an agreement.

There was proved the necessity of improvement of the legislation that regulates the procedure of settlement of family disputes by means of implementation of obligatory

participation of the authority of custodianship and guardianship in such cases, as well as legal regulation of the question of confirmation of the status of "family member" in respect to the persons that do not have the generally accepted kinship. The author emphasizes that changes of the legislation will facilitate consideration of family disputes by courts, they will promote positive settlement of disputable issues among members of a family, namely, with regard to proving of circumstances of a case.

In the article there was supported the existing scientific idea in respect to future positive changes of participation of prosecutors in cases concerning adoption of children by citizens of Ukraine and by foreigners, that will be a result of improvement as to providing of the best interests of a child.

There were determined practical foundations of settlement of family disputes, there were formed problematic and positive tendencies of their settlement in the practical aspect.

The author distinguished separate positive examples of consideration of family disputes with taking into account dynamic changes of the legislation.

Key words: *family disputes, marriage, authority of custodianship and guardianship, family legal relations, family legislation.*

Вступ. Сталість сімейних правовідносин в Україні розпочала свій початок з дня набрання чинності СК України [1], ЦК України [2]. Щорічно відсоток судових сімейних спорів із загальної кількості судових справ судів загальної юрисдикції складає майже 1/5 від загальної кількості позовів [3].

Вирішення у відповідності до закону сімейного спору в непоодиноких випадках має наслідком виникнення, припинення, зміну правовідносин інших правовідносин. При цьому правильне вирішення сімейного спору сприяє урегулюванню не лише сімейних правовідносин, але й інших правовідносин, що тісно з ними пов'язані, зокрема і спадкових.

В свою чергу, дефекти визначення виду сімейного спору в непоодиноких випадках мають наслідком допущення помилок правозастосування (як судом, так і іншими учасниками судового розгляду), дисонуючи із вірним тлумаченням норм права.

Сімейні спори є видом судових спорів (податкові, корпоративні, спадкові, договірні). В основу класифікації категорій сімейних спорів може бути покладено різні критерії. Серед них суттєвими, які складають основу спору, є: обставини; предмет спору; ініціатор (суб'єкт); особа, яка порушила право; заінтересована особа (третя особа).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сімейні спори досліджували С. Василів, В. Євко, Ю. Черняк, класифікації сімейних спорів присвячені наукові праці О. Тригубової, Е. Тригубова. Окремі видів сімейних правовідносин досліджували вчені М. Бориславська, В. Труба, Л. Єрмоленко-Князева, С. Червоний, Я. Шевченко.

Сімейні спори є розповсюдженими в Україні. Це пояснюється тим, що на рівні основного закону сім'я відіграє важливу роль і охороняється державою. В державі діє спеціальне законодавство та міжнародні договори, які є частиною національного законодавства, що регулюють та захищають учасників сімейних правовідносин, в тому числі при вирішенні сімейних спорів.

Вчені Е. Трегубов, О. Трегубова правові спори, які виникають з сімейних правовідносин, класифікували на: «1) спори про шлюб, права і обов'язки подружжя (спори стосовно укладання, припинення шлюбу чи визнання його недійсним, спори про правовий статус майна подружжя, спори про виконання обов'язків по утриманні одного із подружжя, спори щодо укладання, визнання чи розірвання шлюбного договору); 2) спори про права і обов'язки матері, батька і дитини; 3) спори про влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування; 4) спори про права і обов'язки інших членів сім'ї» [4].

Заслуговує на увагу думка В. Труби, який дійшов висновку, що систему сімейних правовідносин становлять: 1) правовідносини між подружжям, колишнім подружжям, чоловіком та жінкою які проживають однією сім'єю але не перебувають у шлюбі, відносини між подружжям або колишнім подружжям у разі набуття права на утримання; 2) відносини між батьками та дітьми; 3) правовідносини між іншими родичами; 4) квазісімейні правовідносини; 5) правовідносини з фактичного виховання між особою, яка взяла у свою сім'ю дитину, та такою дитиною щодо її виховання, захисту та утримання [5, с. 4-5]. Також розділяємо думку А. Дутко про те, що сімейні правовідносини залежно від суб'єктів поділяються на: 1) шлюбні правовідносини; 2) батьківські

правовідносини і дитиною; 3) родинні правовідносини; 4) правовідносини свояцтва; 5) правовідносини з виховання; 6) постсімейні правовідносини [6. с. 431-432].

Постановкою завдання є здійснення класифікації сімейних спорів, що вирішуються в судовому порядку між їх учасниками, та виклад особливостей їх вирішення, внесення пропозицій з метою вдосконалення практики вирішення судами сімейних справ.

Виклад основного матеріалу. Сімейні спори, як і інші спори між фізичними особами, не є винятком серед спорів, що вирішуються в судовому порядку. Аналіз наукової літератури дозволяє дійти висновку про наведення науковцями класифікацій сімейних правовідносин майже у повній відповідності до глав та розділів Сімейного кодексу України. Разом з тим, недостатню увагу вченими приділено саме питанням класифікації сімейних спорів.

Обґрунтованою є позиція С. Василюва, який вказує про те, що сімейні спори характеризуються рядом особливостей щодо складу учасників, порядку розгляду таких спорів, правового регулювання розгляду і вирішення сімейних спорів, що зумовлено вираженням особистісним характером сімейних правовідносин» [11. с. 57].

За результатами аналізу правової природи та видів сімейних правовідносин, які покладено в концепцію дослідження, пропонуємо виділити наступні види сімейних спорів (із наведенням іманентних ознак та особливостей їх вирішення судом).

Спори, пов'язані з припиненням шлюбних відносин, мають своє особливе місце в сімейних правовідносинах. До таких спорів можливо віднести визнання шлюбу неукладеним, недійсним або його розірвання. При розгляді такої категорії справ подружжя зазвичай нехтують особливостями цього спору.

З урахуванням суб'єктного складу учасників, з урахуванням змісту ч. 1 ст. 42 СК України, слід зауважити, що позивачами в справах про визнання шлюбу недійсним можуть бути дружина або чоловік, інші особи, права яких порушені у зв'язку з реєстрацією цього шлюбу, батьки, опікун, піклувальник дитини, опікун недієздатної особи, прокурор, орган опіки та піклування, якщо захисту потребують права та інтереси дитини, особи, яка визнана недієздатною, або особи, дієздатність якої обмежена. Відповідачем в цій категорії справ, залежно від особи позивача, є один з подружжя або обидва. Третіми особами, з урахуванням предмету та підстав позову, можуть бути визначені органи ДРАЦС, органи опіки та піклування.

Вивченням судових рішень (з урахуванням ухвал про відкриття провадження або залишення позову без руху), розміщених в Єдиному державному реєстрі судових рішень, встановлено, що за результатами здійснення пошукового запиту процитованої ч. 1 ст. 42 СК України відображено лише 100 судових рішень.

Диференційною особливістю судових справ про визнання шлюбу недійсним, крім специфічного складу учасників справи, також є те, що у випадку розірвання шлюбу на підставі рішення суду, такий шлюб можливо визнати недійсним лише після скасування рішення суду. У разі набрання законної сили рішенням про розірвання шлюбу заінтересованій особі потрібно не лише поновлювати процесуальні строки на подання апеляційної скарги, а і обґрунтовувати, що прийняте рішення стосувалося її прав, після чого – викладати відповідну правову аргументацію та підстави для скасування рішення суду.

У справах про розірвання шлюбу позивачем виступає один з подружжя, а відповідачем – другий; інші учасники в такій категорії справ відсутні.

Законодавством встановлені казуїстичні обставини, за наявності яких суд не розглядає справу про розірвання шлюбу, зокрема, серед них відповідно до ч. 2 ст. 110 СК України передбачена заборона розірвання шлюбу у випадках вагітності дружини та протягом року після народження дитини. Враховуючи вищенаведений передбачений законом прелімінарний механізм цим обставинам, законодавцем одночасно визначено, що позов про розірвання шлюбу може бути розглянуто також за наявності цих обставин, але за умов, що: батьківство в період вагітності дружини визнано іншою особою; мала місце вчинена протиправна поведінка з ознаками кримінального правопорушення одним із подружжя по відношенню до іншого, а також у разі, якщо за рішенням суду відомості про батька були виключені з актового запису про народження дитини.

Слід також констатувати, що у судовому рішенні про розірвання шлюбу встановлюються обставини, що можуть мати юридичне значення для вирішення інших судових спорів, в першу чергу – сімейних, зокрема:

– дата припинення фактичних шлюбних відносин (зазначена преюдиція матиме наслідком неможливість заперечити факт припинення відносин в певний період часу та можливою передумовою для застосування в подальшому положень ч. 6 ст. 57 СК України, яка зазначає, що суд

може визнати особою приватною власністю дружини, чоловіка майно, набуте нею, ним за час їхнього окремого проживання у зв'язку з фактичним припиненням шлюбних відносин);

– відомості про те, з ким проживала дитина після фактичного припинення шлюбних відносин (варіативним наслідком встановлення такого факту може бути наявність додаткової переваги у одного з подружжя при розгляді судової справи про визначення місця проживання дитини).

Однією із суттєвих особливостей недійсного шлюбу слушно відзначити також можливість ініціювання питання поділу майна, набутого в період шлюбу. Майно, набуте в період такого шлюбу, має статус «спільної часткової власності» та його поділ відбувається з урахуванням особистих вкладень чоловіка та жінки. Такі приписи передбачені в статті 45 СК України.

Зважаючи на предмет дослідження, з метою встановлення додаткової матеріальної відповідальності за неправомірні дії іншого з подружжя, пропонуємо доповнити ч. 1 ст. 46 СК України пунктом 5, який доцільно викласти в такій редакції: «Якщо особа не знала і не могла знати про перешкоди до реєстрації шлюбу, вона має право на компенсацію в розмірі двадцяти прожиткових мінімумів визначених для працездатних осіб від іншого з подружжя, який приховав перешкоди, які унеможливили би реєстрацію шлюбу. Суд одночасно з ухваленням рішення про визнання шлюбу недійсним вирішує питання про стягнення коштів, окрема позовна вимога не вимагається».

Спори, пов'язані з поділом майна набутого членами сім'ї. Вказана категорія спорів врегульована як нормами СК України, так і ЦК України. До неї можливо віднести спори стосовно майна, яке було набуто чоловіком та жінкою до реєстрації фактичних шлюбних відносин при наявності відносин притаманних подружжю, після реєстрації шлюбних відносин, після припинення шлюбу при умові наявності відносин притаманних подружжю, а також спори про поділ майна, набутого членами сім'ї.

З нормами, що регулюють відносини поділу майна між подружжям або поділ майна між чоловіком та жінкою, які проживають між собою але не перебувають у шлюбі між собою є зрозумілим в загально прийнятій практиці. В частині інших членів подружжя видається можливою при умові нам одночасно застосувати положення ст. 3 СК України та ч. 4 ст. 368 ЦК України – перша норма розкриває зміст поняття «члена сім'ї», яка не вимагає обов'язкового кровного споріднення, а інша – дозволяє вирішити питання поділу такого майна.

Учасниками вищевказаної категорії сімейних спорів можуть бути особи, зазначені в статті 3 СК України – особи з кровним спорідненням, дитина, дочка, син та інші, зазначені в нормі права.

Вказаний вид спорів відрізняється складністю доказування підстав позову. Зокрема, наявні прецеденти, коли один з членів сім'ї зловживає довірою, набуваючи за рахунок іншого право власності на майно, внаслідок чого «потерпілий» немає доказів для спростування такого статусу як «особиста власність». Передумовами виникнення такої ситуації слід вважати необізнаність осіб в своїх правах та обов'язках, популізм довгих тверджень в суспільстві про «рівний поділ майна при припиненні відносин».

Іншим проблемним питанням вирішення судових спорів про поділ майна між членами сім'ї є необхідність у окремих випадках доводити факт набуття статусу «члена сім'ї», тобто серед іншого на особу покладено тягар доведення обставин передбачених ч. 2 ст. 19 СК України (зокрема, спільного проживання, пов'язаності в спільному побуті, наявності взаємних прав та обов'язків, що притаманні членам сім'ї).

У зв'язку з викладеним, пропонуємо внести відповідні зміни до законодавства, поклавши на осіб, які будуть вважати один одного своїм членом сім'ї, обов'язок здійснення нотаріального підтвердження статусу «член сім'ї» по відношенню до певної особи, що дозволить уникнути складнощів доведення у правовому полі статусу члена сім'ї.

Спори, пов'язані з правами та обов'язками матері, батька, дитини. До таких спорів слід віднести спори про встановлення факту батьківства, материнства або їх оскарження, стягнення аліментів, додаткових витрат на дитину, позбавлення/поновлення батьківських прав, зміни імені дитини, примусове відібрання дитини та повернення її на попереднє місце проживання.

Учасниками цих спорів є батько, мати, дитина, а в визначених законом випадках – орган опіки та піклування (як третя особа або позивач).

Особливістю такої категорії справ є те, що в більшості випадків участь також приймає орган опіки та піклування в силу приписів ст. 19 СК України. Зазначений орган отримує не тільки зобов'язання у відповідності до норм наведеної статті, але і статус самостійного учасника сімейного спору, який розглядається судом. У таких випадках орган опіки та піклування наділяється

процесуальними правами відповідно до положень ЦПК України, в тому числі правом на оскарження судових рішень першої та апеляційної інстанції.

Перевагами залучення органу опіки та піклування до визначених спорів як третьої особи можна назвати широкий практичний досвід цього органу і забезпечення прав дітей в позасудовому порядку.

З практичної точки зору слід критично оцінити необхідність залучення органу опіки та піклування як третьої особи, оскільки після підготовки висновку, передбаченого ст. 19 СК України, обмежує можливості відступу представників органу опіки та піклування від попереднього висновку, викладеної у резолютивній частині їх рішення, а також розповсюдженими є випадки їх неявки у судові засідання. В свою чергу, зміна істотних обставин не матиме для них правового значення, оскільки вже ухвалено їхнім рішенням позицію, а повторний висновок законом не передбачений.

Іншою особливістю наведеної категорії справ є наявність більш розширеного переліку доказів, порівняно з іншими сімейними спорами. Це, зокрема, спори про позбавлення батьківських прав, визначення місця проживання дитини та про примусове відібрання дитини без позбавлення батьківських прав. Яскравим практичним прикладом зазначеного є цивільна справа № 362/6361/20 про визначення місця проживання дитини, яка була розглянута Васильківським міськрайонним судом Київської області [7]. В ній представником позивача для отримання бажаного результату для батька дитини використано 53 докази (письмові, електронні), заявлені клопотання про проведення експертизи, а також подані заяви про виклик та допит свідків.

Також, частину 4 ст. 19 СК України пропонуємо викласти у наступній редакції: «При розгляді судом спорів щодо участі одного з батьків у вихованні дитини, місця проживання дитини, виселення дитини, зняття дитини з реєстрації місця проживання, визнання дитини такою, що втратила право користування житловим приміщенням, позбавлення та поновлення батьківських прав, побачення з дитиною матері, батька, які позбавлені батьківських прав, відібрання дитини від особи, яка тримає її у себе не на підставі закону або рішення суду, управління батьками майном дитини, скасування усиновлення та визнання його недійсним, орган опіки та піклування подає висновок у відповідності до положень ч. 5 ст. 19 СК України».

Вважаємо за доцільне зміст ч. 5 ст. 19 СК України доповнити наступними положеннями: «При підготовці висновку орган опіки та піклування має право ознайомлюватися з відповідною судовою справою по якій він готує висновок. Орган опіки та піклування зобов'язаний повторно підготувати висновок, якщо сторона змінила або доповнила підстави позову. У випадку неможливості подати повний висновок з причин, що не залежать від органу опіки та піклування, останній подає висновок з урахуванням відомих йому відомостей».

Спори про владштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. До таких спорів в науковій літературі традиційно віднесено спори щодо усиновлення, спори щодо усиновлення за участі іноземців, спори щодо встановлення опіки і піклування над дітьми.

Визначальною особливістю зазначеної категорії судових спорів є те, що ці справи повинні розглядатися судом з урахуванням найвищих інтересів дитини, направлених на забезпечення її життя, в умовах, що дозволять виховати в дитині найкращі моральні якості. Іншою, не менш важливою, відмінністю вказаної категорії справ є існування обмежень в частині суб'єктів, які мають право бути усиновити або взяти опіку, а також наявність визначеного переліку осіб, яким заборонено бути усиновлювачами, опікунами.

Після усиновлення наступають правові наслідки для батька або матері дитини, а саме – якщо дитина була усиновлена іншим чоловіком або жінкою, то обов'язок по сплаті аліментів припиняється у його батька (матері) (залежно від обставин справи).

Слід зазначити, що на сьогоднішній день Верховною Радою України прийнято за основу проект закону, яким передбачено обов'язкову участь прокурора в справах про усиновлення; 31.08.2022 Закон № 7087 від 22.02.2022 направлено на підпис Президенту України [8].

За результатами вивчення даного проекту закону [9] окреслено наступні позитивні аспекти участі прокурора у справах про усиновлення:

1) згідно публічної інформації у мережі Інтернет ми можемо побачити, що в непоодиноких випадках є недобросовісні особи, які намагаються усиновити дітей для подальшої експлуатації або продажу дитини за межі України. Прокурори мають вагомий досвід здійснення процесуального керівництва досудовим розслідуванням подібної категорії кримінальних проваджень, а отже сприятимуть виявленню обману з боку майбутнього «усиновлювача»;

2) прокурору, на відмінну від адвоката, частіше дають відповіді на запити, тому участь прокурора є доцільною з огляду наявних можливостей прокурора у збиранні додаткових доказів для повноти розгляду справи;

3) як правило, прокурори, так і адвокати мають певний судовий досвід вирішення судових спорів, тому практика розгляду подібних справ буде доволі високою.

З огляду на вищевикладене підтримуємо думку щодо необхідності забезпечення участі прокурорів у справах про усиновлення дітей, це сприятиме забезпеченню найкращих інтересів дитини.

Спори про права і обов'язки інших членів сім'ї по утриманню. До такої категорії справ слід віднести спори про обов'язок баби, діда утримувати внуків, правнуків утримувати бабу, діда, прабабу, прадіда, утримання братів та сестер, утримання мачухи, вітчима утримувати падчерку, пасинка, утримання іншими особами утримувати дитину.

Зазначені права та обов'язки передбачені Главою 22 Розділу 5 СК України.

Сторонами в даній категорії справ є позивач (той з членів сім'ї, який має право на утримання) та відповідач або відповідачі, які повинні надавати таке утримання позивачу відповідно до приписів Глави 22 Розділу 5 СК України.

Особливістю цієї категорії справ можна назвати наявність таких обставин як відсутність у осіб певного ступеня споріднення, наявність потреби у допомозі та змоги надавати таку допомогу, а надання допомоги корелює всьому колу зобов'язаних надавати таку допомогу.

Коментуючи відповідну можливість стягувати аліменти, Г. Гаро та М. Бабішена слушно зазначили, що «...інститут аліментних зобов'язань інших членів сім'ї та родичів існує та врегульований, однак, своє практичне застосування відповідні положення СК України знаходять вкрай рідко» [10].

Спори, пов'язані з відшкодуванням матеріальної та моральної шкоди. До таких спорів слід віднести спори про відшкодування матеріальної та моральної шкоди у зв'язку із невиконанням умов договору про виховання дитини тим із батьків, з ким проживає дитина, спори про відшкодування шкоди тим із батьків, який не виконує рішення органу опіки та піклування тому із батьків, який проживає окремо від дитини, спори про відшкодування шкоди за самочинну зміну місця проживання дитини, завдану тому, з ким проживала дитина.

Позивачами в такій категорії справ ми є той з батьків, який має право на відшкодування шкоди, а відповідачем є той хто спричинив своїми неправомірними діями виникнення цієї шкоди.

Вказана категорія справ відрізняється від інших видів сімейних спорів тим, що наявність самостійної вимоги про відшкодування шкоди вкрай рідко ставиться окремо від основної вимоги, направленої на забезпечення прав одного з батьків та дитини. Як варіант, вказані позовні вимоги будуть заявлені одночасно з вимогою про відібрання дитини і повернення її до попереднього місця проживання. В такому випадку ще одним учасником спору буде орган опіки та піклування.

Варто звернути увагу, що у разі заявлення позовної вимоги про відшкодування шкоди разом з іншою вимогою, а також у разі залучення органу опіки та піклування, розгляд судом спору буде тривалим, і за цей час можуть суттєво змінитися обставини справи.

Висновки. За результатами аналізу правової природи та видів сімейних правовідносин, які покладено в концепцію дослідження, пропонуємо консолідувати наступні види сімейних спорів: 1) спори, пов'язані з припиненням шлюбних відносин; 2) спори, пов'язані з поділом майна набутого членами сім'ї; 3) спори, пов'язані з правами та обов'язками матері, батька, дитини; 4) спори про влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування; 5) спори про права і обов'язки інших членів сім'ї по утриманню; 6) спори, пов'язані з відшкодуванням матеріальної та моральної шкоди.

Кожний сімейний спір має свої іманентні відмінності та особливості вирішення у судовому порядку. Наявна потреба фрагментарного удосконалення норм матеріального та процесуального законодавства, що сприятиме вдосконаленню правового регулювання окремих положень розгляду сімейних спорів та пришвидшить розгляд цієї категорії справ.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Сімейні правовідносини та спори, що виникають з цих відносин, є предметом дослідження в науці досить тривалий час. Особи, які брали участь в підготовці проєктів законів щодо внесення змін в сімейне законодавство, надалі продовжують досліджувати вказані питання.

Завдяки науковим дослідженням, пропозиціям науковців та практиків внесено ряд актуальних змін до СК України, направлених на забезпечення найкращих інтересів дитини та удосконалення судового механізму застосування наслідків припинення сімейних правовідносин.

Разом з тим додаткового теоретичного осмислення та юридичного аналізу потребують питання новелізації норма права, що застосовуються судами при вирішенні сімейних справ в умовах воєнного стану. Крім того, недостатньо дослідженими залишаються питання законодавчого унормування в нашій державі положень інституту спільної батьківської опіки, що застосовується судами у більшості розвинених країн світу.

Список використаних джерел:

1. Сімейний кодекс України. Верховна Рада України. Закон № 2947-III від 01.01.2003. Набрання чинності 01.01.2004 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення 14.02.2024 року).
2. Цивільний кодекс України. Верховна Рада України. Закон № №435-IV від 16.01.2003 року. Набрання чинності 01.01.2004 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 14.02.2024 року).
3. Судова статистика. Державна судова адміністрація України. URL: https://court.gov.ua/insh/sudova_statystyka/ (дата звернення 14.02.2024 року).
4. Трегубов Е., Трегубова О. Сімейні спори. Серія «Судова практика і коментарі». Х.: Фактор, 2010.
5. Труба В.В. Дисертація на тему «Поняття та загальна класифікація сімейних правовідносин». Одеса – 2020. с. 4-5. URL: <https://ekhnuir.karazin.ua/server/api/core/bitstreams/ese7d346-8501-483d-a24d-8b2da12f375c/content> (дата звернення 26.02.2024 року).
6. Дутко А. До питання про учасників сімейних правовідносин. Львівський державний університет внутрішніх справ. Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні. Збірник матеріалів VII Всеукраїнської науково-практичної конференції 8 грудня 2023 року. Львів. С. 431-432. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/6862/1/%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8_08-12-23_23-01-24.pdf#page=430 (дата звернення 21.02.2024 року).
7. Заочне рішення Васильківського міськрайонного суду Київської області у справі № 362/6361/20. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116120954> (дата звернення 20.02.2024 року).
8. Картка законопроекту 7087 від 22.02.2022. Пропозиції Президента України до Закону "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розмежування функцій органів державної влади та органів місцевого самоврядування з питань захисту прав дітей у зв'язку з утворенням Державної служби України у справах дітей". Верховна Рада України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39054> (дата звернення 20.02.2024 року).
9. Янчук А.А. Сайт практикуючого адвоката Янчука А.А. Проект закону 7087 від 22.02.2022: розмежування функцій органів державної влади та органів місцевого самоврядування з питань захисту прав дітей у зв'язку з утворенням Державної служби України у справах дітей. Перша згадка в пошуку мережі Google 22.02.2022 року. URL: <https://solutio.com.ua/uk/blog/proekt-zakonu-7087-vid-22-02-2022-ozmezhuвання-funkcij-organiv-derzhavnoyi-vlady-ta-organiv-misczevogo-samovryaduvannya-z-pytan-zahystu-prav-ditej-u-zvyazku-z-utvorenniam-derzhavnoyi-sluzh> (дата звернення 21.02.2024 року).
10. Гаро Г., Бабішена М. Аліменти з інших членів сім'ї та родичів: що, коли і як?. Вища школа адвокатури. Розділ: публікація лекторів. Публікація від 29.06.2021 року. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/alimenty-z-inshyh-chleniv-sim-yi-ta-rodychiv-shho-koly-i-yak> (дата звернення 23.02.2024 року).
11. Василів С.С. Поняття та особливості сімейних спорів. Юридичний науковий електронний журнал. Випуск № 7 2021 року. С. 57. URL: http://lsej.org.ua/7_2021/14.pdf (дата звернення 24.02.2024 року).